

**Serbski Sorbisches
institut Institut**

Dr. Cordula Ratajczakowa (Serbski institut)

Prof. dr. Nicole Dołowy-Rybińska (Instytut za slawistiku Pólskeje akademije wědomosćow)

Ertny přednošk na zakónčacej konferency serbskeje studije we wobłuku projekta SMiLE, 31. meje 2019 w Budyskim Serbskim domje

Pospyty rewitalizacije serbskeju rěčow: staw a wužadanja

Što je rewitalizacija rěče? Wozrodženje rěče je pospyt, rěčnu změnu zadžeržec a rěčnu praksu wožiwić. To so stanje přez rozšěrjenje rěčnych rumow, podpěranje rěčnikow a zdobywanje noworěčnikow. K tomu móža slušec wšelakore rěčne, kulturne, socialne a politiske aktiwity. Zakład rewitalizacije je, realnu situaciju rěče a faktory, kotrež su k aktualnemu stawej přinošowali, zwěsćić. Hdyž njewěš, što je, tež njewěš, što je trěbne.

We Łužicy pobrachuja dokładne a aktualne slědženja wo stawje hornjo- a delnjoserbsčiny. Trěbne su sociolinguistiske přepytowanja wo realnej rěčneje praksy a jeje wuměnjnjach, wo daledawanju rěče, wo rěčnych rumach, wo nastajenju k rěči ze stron mjeńšiny a wjetšiny kaž tež wo rěčnych ideologijach a efektach rěčneje politiki. Trěbne su tež ličby, kelko ludźi serbsku rěč hdže w kotrej situaciji z kim nałožuja. Wěmy, zo so Serbja boja, so ličić dać. Hdyž pak njewěš, hač rěči w Delnjeje Łužicy hišće 4 000 abo jenož 400 a z nich jenož hišće 40 ludźi młodeje generacije serbsce, njemóžeš přiměrjene naprawy přewjesć. A hdyž njewěš, hač a hdže w katolskich serbskich swójbach rěč so dale dawa abo čehodla tež nic, njemóžeš prawu strategiju za wobchowanje rěče namakać. Wobmjezowanje na intuitiwnu rěčnu politiku móže cil, serbsku rěč wožiwić, snano misnyć. Naju 18 měsacow trajacy powšitkowny projekt móže jenož mały kamušk k tomu być.

1. Što je zaměr slědženja?

Naše slědženje ma k tomu služić:

- Zwěsćić situaciju serbskeju rěčow a k tomu přinošować ju polěpšić. Na problemy skedźbnić k tomu słuša.
- Zwěsćić, kak Serbja na swoju zamołwitosć za rěčnu politiku hladaja.
- Zwěsćić, kajke su strategije rěčneje politiki Serbow (priwatne a institucionalne).
- Zwěsćić, kak rěčna politika rěčnu praksu, rěčne ideologije a nastajenja ludźi wobwliwuje.

- Wopisać wužadanja rěčneje rewitalizacije.

2. Slědženje a slědzerjo

Naše mustwo, to su dvě nawodnicy CR/NDR a sobudźelačerjej Alena Pawlikec za Hornju Łužicu a Gregor Kliem za Delnju Łužicu.

- Mój smój dwanaće etnografiskich mikrostudijow w Hornjej a Delnjej Łužicy wo nałożowanju serbsčiny a serbskej zhromadnosći přewjedłoj a analyzowace rozprawy wo tym napisałoj. Na tutej bazy rěčimój džensa wo serbskich rěčnych rumach a serbskich zhromadnosćach.
- Dale smój dwaceći interviewow ze zamołwitymi za rěčnu politiku a serbskimi aktivistami w Hornjej a Delnjej Łužicy přewjedłoj. Na zakładze toho předstajimój Wam w druhim dźělu přednoška swoje mysle wo serbskej rěčneje politice.
- Naju sobudźelačerjej Alena Pawlikec a Gregor Kliem staj 20 rozmołwow a wobkedźbowanjow wo rěčneje praksy w Hornjej a Delnjej Łužicy přewjedłoj. Wonaj dawataj Wam dohlad do nich w swojimaj přednoškomaj.
- Nimo toho staj wonaj dvě džěłarničce ze serbskimi młodostnymi Hornjeje a Delnjeje Łužicy pod heslom “Kajki předstajice sej přichod serbskeje rěče?” přihotowałoj. Z wuslědkami džěłarničkow chcemoj naju přednošk zakónčić a zdobom nastork do přichoda dać.

3. Serbske rěčne rupy a zhromadnosće

Rěčne rupy, socialna praksa a zhromadnosće su njeparujomne za žiwu rěč. Džensa so samozrozumliwe serbskorěčne rupy we woběmaj Łužičomaj pomjeńšuja. Nimo toho su wšelakore typy rěčnikow socializacije, kubłanja a zajima dla. Woni maja rozdźělny přistup k rěčneje zhromadnosći a praksy. Chcemoj Wam staw a wužadanja skrótka předstajić.

- **Katolska Hornja Łužica:** Smój so wobdźěliłoj na Jolka-swjedzenju, na chórowym lěhwje 1. serbskeje kulturneje brigady a smój pola křižerjow pobyłoj. Što smój pytnyłoj?
 - Maćernorěčni Serbja su žro a baza za wobchowanje hornjoserbsčiny.
 - Serbsčina je wšědna a samozrozumliwa rěč na wjeskach a so w swójbach zwjetša džěsću dale dawa. Wuměńjenja za to su sylna wjesna zhromadnosć a wšelakore rěčne rupy kaž wjesne a wosadne žiwjenje, tradicije a nałožki. Cyrkej funguje jako škitny rum a baza socialneje praksy. Serbsčina je wuraz katolskeje identity a zhromadnosće.
 - Wobchowanje rěče tu je hłowny zaměr institucijow a ludźi wšelakorych generacijow, tež młodžiny.
 - Noworěčnikow so integruja pod wuměńjenjom wěry we wšelakorych nałožkach, kaž na přikład pola křižerjow.
 - Ale: Džeń a wjace rěčnje měšane swójbje žadaja sej nowe wědome strategije za

daledawanje a wužiwanje rěče w priwatnym a w zhromadnym žiwjenju.

- Serbska hudźbna kultura je číla a ma wulki spektrum. Chóry a popularna młodzinska hudźba ze wšelakorymi skupinami wotewrě noworěčnikam šansu přistupa k serbskorěčneje zhromadnosći, a to nic jenož w katolskej kónčinje, ale w cyłej Łužicy.
- **Ewangelska Hornja Łužica:** Smój na lětnym swjedženju Serbskeho ewangelskeho towarstwa byłoj.
 - Daledawanje rěče a serbsčina jako wšědna rěč je so w zjawnosći zhubiło.
 - Serbske Bože služby a serbske wosadne žiwjenje su so na niskim niwowje wobchowali a so džen a bóle wožiwja. Ličba ewangelskich fararjow, kotřiž serbsce přěduja, je so zwyżiła w minjenych lětach tež přez noworěčnikow, mjeztym je jich pječ (inklusiwnje Slepjanskeje wosady).
 - Nowe iniciatiwy za rewitalizaciju rěče a zesyljenje zhromadnosće su, zdźěla pak jenož z małej institucionelnej podpěru. Dobry přikład za to su Serbske bjesady.
 - Noworěčnicy su witani a nowe formy zhromadnosće, naložkow a tradicijow so wuwijawa. Je pak jara mało rěčnych rumow a tež rěčnikow.
- **Město Budyšin:** Smój wopytałoj džěcacy ptači kwas Serbskeho ludoweho ansambla a wot towarstwa Serbska murja organizowany koncert za młodostnych w Kamjentnym domje.
 - Měščanska serbska kultura a miljej stej, ale zwjetša pod wuměnjennom džěleneho swěta Serbow a Němcow. Hišće džensa su negatiwne nazhonjenja, hdyž w zjawnosći serbsce rěčiš.
 - Eksistuja někotre iniciatiwy, nowe rěčne rumy a serbskorěčnu kulturu tworić, kotrež serbsko-němsku murju zlamaja. Dobry přikład za to su koncerty za młodostnych w Kamjentnym domje, Sakski wukubłanski a wupruwowanski kanal (SAEK) kaž tež Serbski muzej ze simultanym přeložkom na zarjadowanjach.
 - Ale młodzi njekonfesionelni potencilni noworěčnicy z Budyšina maja mało přistupa k serbskej rěčneje zhromadnosći. Nimo wobchowanja datych rěčnych rumow su nowe wot wěry njewotwisne socialne formy za noworěčnikow trěbne.
- **Delnja Łužica:** Wobdžělichmoj so tam na zarjadowanju “20 lět Witaj”, na zapusće, pójsynoze, džěłarničće Serbskeje reje a na zetkanju serbskich swójbow.
 - Situacija tam je problematiska. Prašenje je, kelko aktiwnych rěčnikow docyła je.
 - Je jenož mało ludzi maćernorěčneje generacije, serbsce rěčacych ludzi w institucijach a mało noworěčnikow, kotřiž su pak přez Witaj-projekt přišli pak su nowi přidružnicy zwonka tradicionelneho serbskeho miljeja z rozdžělnymi motiwacijemi.
 - Negatiwne nastajenja k delnjoserbsčiny so pomału změnja wot trawmy staršeje

generacije do zajima na rewitalizaciju.

- Ewangeliske serbskorěčne žiwjenje so wožiwa a so reorganizuje w minjenych lětach a někotre nowe rěčne rupy so tworja. Čestnohamtska baza je pak fragilna.
- Noworěčnicy pytaja za móžnymi rěčnymi rumami kaž to su Bubak, serbske blida, zetkanja swójbow a nowe kulturne formy kaž Serbska reja.
- Wšitcy noworěčnicy su wothladajo wot rěčnych kompetencow witani. Woni tworja mjez sobu syć (tajki “delnjoserbski mikrokosmos”) a so mjez sobu podpěruja, zo bychy aktiwnje serbsce powědali. Hladajo pak na jich jara mału ličbu je situacija fragilna.
- Runje kaž ewaluacija pokazaja tež naše interviewy, zo skića šule strukturelnje přemało podpěry. Jenož jednotliwcy z wulkej motiwaciju maja šansu, so přez kubljanje z noworěčnikom stać.

- **Srjedźna Łužica:** Rěčimoj tu na bazy interviewow ze šulerjemi a druhich slědženjow.

- Po wójnje njeje so rěč w swójbach dale dała, zwisk k serbskej rěči a kulturje je so pak wobchowal.
- Potencialni noworěčnicy přenjeje Witaj-generacije su. Zo bychy so pak z aktiwnym člonom rěčneje zhromadnosće stali, su podpěra, připóznaće a rěčne rupy trěbne.

- **Zwonka Łužicy** smój so na delnjoserbskim blidze w Lipsku wobdźěliłoj.

- Džeń a wjace Serbow bydli zwonka Łužicy. Bjez rěčnych rumow so rěč tam njewobchowa.
- Nowe iniciatiwy kaž na př. “Stup dale” w Drježdźanach a “Serbskej blidze” w Lipsku tworja składnosće nałożowanja rěče zwonka Łužicy a su wotewrjene za noworěčnikow. Je pak jenož mało tajkich skupinow a jenož mało wobdźělnikow. Je trjeba je zesylnić, rozšěrić a institucionelnje podpěrać.
- Kulturne formacije kaž na př. Serbska reja z Lipska abo hudźbne skupiny kaž Berlinska dróha tworja rěčny rum a sensibilizuja zdobom tež tych za serbsku kulturu a rěč, kotřiž poprawom žadyn zwisk k tomu nimaja. Woni su tež potencialni serbsce rěčacy.

Wo wšelakorych serbskich zhromadnosćach a jich potrjebach bychmój hišće wjele rěčeć móhłoj. Chcemoj so pak nětko wobmjezowaneho časa dla rěčnej politice přiwobroćić.

4. Rěčna politika - “Nadžija njeje srědk managementa”

4.1. Husto smój w interviewach słyšaloj, zo so w Serbach wo problemach njerěči. Nadawk wědomosće pak je, na ćeže skedźbnić. Jedyn powšitkowny problem hladajo na serbsku rěčnu politiku je, zo pobrachuje wědoma zakładna strategija a zamołwitosć za nju. Něchtón z naju rozmołwnych partnerow ze serbskeje institucije namaj rjekny, zo maja “intuitiwnu rěčnu politiku” -

po zdaću ma kóžda institucija swoju. To pak njedosaha. Je trjeba, sej zaměry wuwědomić: hač je cil serbšćinu wobchować, ju wožiwić abo ju jako symbolisku rěč rozšěrić.

- a) **Wobchowanje rěče** je zakład rěčneje politiki pola katolskich Serbow; dotalna intuitiwna strategija jako “hygiena wšědneho dnja” pak hižo njedosaha, přiběraceho podžěla měšanych swójbow a zwonka Łužicy bydlacych Serbow dla.
 - Město připadneho rozsuda jednotliwcow ma rěčna politika za měšane swójbny wědoma a eksplicitna być.
 - Strategija a podpěra za swójbny stej trěbnej, na přikład přez socialnu pedagogowku, informacije kaž tež eksplicitny poskitk rěčnych kursow za němskorěčnych partnerow a staršich.

- b) **Rewitalizacija rěče**
 - We wšitkich wot asimilacije potrjehenych kónčinach ma so ofensiwnje za serbšćinu wabić a potencielných noworěčnikow podpěrać.
 - Na potrebu konkretneje skupiny přiměrjene a z nimi wothłosowane poskitki su trěbne, na př. rěčne kursy na městnje přewjesć a rěčne rupy a zetkanišća za wuknjacych tworić.
 - Zakładna strategija, rěčne planowanje, management a monitoring su zakład za rewitalizaciju. Jenož wuknyc na šuli njedosaha. Trěbna je tež rěčna socializacija.

c) Serbšćinu jako symbolisku rěč regionalneje identity rozšěrić

W tutym padže posrědkuje so rěč w zwisku z kulturnym herbstwom a tradicijemi a nic jako srědk komunikacije wšědneho dnja.

Wšitke tři formy móža paralelnje eksistować a tomu tež džensa je – ale zwjetša intuitiwnje, připadnje a měšane. Wažne je, sej jasne zaměry rěčneje politiki wuwědomić. Štó chce što a štó ma to zwoprawdźić?

4.2. Rěčne ideologije a nastajenje k serbšćinomaj

- Čehodla ludžo rěč nałožuja abo njenaložuja ma wšelakore přičiny. Wažne je wědžeć, kajke strachi ludžo maja, kajke nastajenja a kajke awtomatizmy naložowanja su. Njewědome procesy postajeja rěčnu praksu. Tute spóznać je wuměnjenje za to, naložowanje serbšćiny zesylnić.
- Na přikład myslička “W přitomnosći Němcow so njeserbuje”. Tute prawidlo wobwliwuje rěčnu praksu w měšanych swójbow, na šulach a w zjawnym žiwjenju. Eksistuje strach, Němcow ranić a wotrašić.

- Další příklad: Džěleny swět Serbow a Němcow pod hesłom “žadyn kontakt, žadyn konflikt”. W Hornjej Łužicy je tuta škitna taktika – kotraž je zdobom ideologija rěčneho wobsydstwa – problem za noworěčnikow a za tworjenje dwurěčneje woprawdźitosće, w kotrejž móžetej wobě rěči w samsnym rumje a samsnym času přitomnej być. Witaj-projekt je přeni kročel to změnić, hač k serbsko-němskej dwurěčneje normalisce pak je hišće dołhi puć.
- Třeći příklad: “Fyzika w serbskej rěči wuknyć so njewudani”// “Serbsčina je břemjo”// “Kusk serbsčiny w pěstowarni je wulkotny, w šuli pak nic” atd. Tajke nastajenja staršich móžeš jenož změnić, hdyž wěš, kajku bazu maja, kak funguja a hdyž maš alternatiwny diskurs w poskitku.

Tute rěčne ideologije a nastajenja njeskutkuja jenož na rěčnu praksu jednotliwcow, ale wobwliwuja tež husto jako njereflektowana baza rěčnu politiku serbskich institucijow.

4.3. Róla rěčnych aktivistow

- W interviewach bě husto slyšeć, zo je stat abo knježerstwo zamołwity za serbsku rěč. W přenim rjedže pak je mjeńšina sama zamołwita, a to pod hesłom: “Čin to sam a nječakaj na to, zo woni to za tebjě činja”. Što to rěka?
- Zasadnje płaći: Wot defensiwy do ofensiwy, wot pasiwity do aktiwity.
- Njedosaha, sej statne zakonje a prawa wužadać, ale ludžo maja je tež aktiwnje wužiwać a za wužiwanje wabić (na př. na zarjadach serbsce rěčeć a sej přeložki žadać).
- Je wažne, sej žadać, protestować a něšto do skutka stajić.
- Wažne je zdobom, sej wšelakore žórła spěchowanja zdobyć a ze wšelakorymi partnerami hromadže džělać.
- Na čole někotrych serbskich institucijow a towarstwow su noworěčnicy zamołwitosć přewzali. Woni hraja zwjetša wažnu rólu na polu rěčneho aktiwizma a dawaja nowe impulsy. Jich inowatiwny potencial zwisuje z tym, zo swobodnje wotwonka na serbske položjenja hladaja.
- Kóždy móže so z rěčnym aktivistom stać, hižo přez to, zo w zjawnosći serbuje.

4.4. Podpěra ze stron institucijow za iniciatiwy na bazy

- W rozmołwach smój wjele slyšaloj wo iniciatiwach za serbsku rěč na bazy. Druhdy su to prosće ideje jednotliwcow. Woni wědža, što je trěbne, atraktiwne a wažne za jich zhromadnosć. Za přichod pak je

jednotliwcu fragilny zakład. Dobre ideje maja so zesylnić a instytucjonalizować.

- Ważne je tež, spěchowanje projektow ludźom lochko spřístupnić a přez běrokratiju njewobćežować.

4.5. Kubljanje

- Strategija za nowych rěčnikow je trěbna, nic jenož w Delnjej, ale tež w Hornjej Łužicy. Nimo toho njeje monitoring jenož rěčnych kmanosćach trěbne, ale wosebje tež socialneje rěčneje praksy. Zwěsćić ma so tohorunja prawidłownje potreby šulerjow a ewaluacija šulskeho systema ma konsekwency měć. Na problemach džělać a struktury přiměrić je wažne wuměnjenje, noworěčnikow zdobyć a mácernorěčnych njezhubić.
- Hladajo na rozdźělne zaměry – wobchowanje rěče, rewitalizaciju rěče abo rozšěrjenje symboliskeje rěče – ma so tež metoda posrědkowanja serbsćinow přiměrić. Za wobchowanje a wozrodźenje rěče ma so konsekwentna imersija abo bilingualna wučba w cyłym kubłanskim systemje wot žlobika hač k maturje přewjesć. Za symbolisku rěč dosaha, serbsćinu jako druhu rěč w kulturnym a regionalnym konteksće wuwučować. Jednotliwy typ kubljanja ma so staršim jasnje rozkłasć. Transport ke kubłanišćam ma zaručeny być.
- Trjeba je tež, wšelakore typy rěčnych kursow, dalekubljanjow a rěčnych rumow hladajo na konkretnu situaciju dorosćenych poskićeć a spěchować (na přikład přez rěčnu šulu). Poskitk ma so potrebnje konkretnych zajimcow – wučerjow, sobudžělaćerjow serbskich institucijow, staršich, partnerow atd. – přiměrić. Wosebje wučerjo z njeserbskorěčnym pozadkom trjebaja móžnosć, w džělowym času so w serbsćinje dale kublać dać.
- Běžnje rěčeć móc njeje jenož wotwisne wot teoretiskich kmanosćow, ale tež wot rěčneje praksy w socialnym žiwjenju. Rěčne kmanosće so přez socialnu praksu wuwiwaja a socialna praksa so zesylnja přez stupace so rěčnych kompetencow. Noworěčnikow integrować abo jim nowe rěčne rupy tworjeć je nadawk cyłeje serbskeje towaršnosće a nic jenož šule.

4.6. Medije

- Hišće njeje žana serbska medijowa normalita, dokelž je jenož jara mało serbskorěčnych medijow. Wosebje za młodu generaciju hraja wot nich samych produkowane programy kaž na přikład Radijo Satkula w Hornjej a Bubak w Delnjej Łužicy wulku rólu – za wuwice rěčnych kmanosćow a serbskeje identity kaž tež jako žiwy rěčny rum, w kotrymž so serbsćina tež wudani.
- Žiwjenje je džensa digitalne. Tohodla je digitalna serbska normalita za młodu generaciju a přichod serbskeje rěčow njeparujomne: Nowe medije maja so planować a priority sadžeć. Wotewrjeny přistup – open access – je při tym baza za njewotwisnosć wot koncernow, stata a dalšich sponsorow.

4.7. Rěč w zjawnosći

- Sakski a braniborski plan naprawow k pozbudźowanju a k wožiwnjenju wužiwanja serbskeje rěče stej wažne zakład za přichod serbsčiny a dwurěčnu normalitu. Serbsčina dyrbi měc krute a samozrozumliwe městno w zjawnosći, a to widžomne na taflíčkach, wobchodach, lětakach atd. kaž tež słyšomne. Za aktiwne wužiwanje w zjawnosći su konkretne naprawy kaž přichodny Serwisowy běrow za wožiwnjenje serbskeje rěče wažne. Efektiwne pak hakle su, hdyž gmejny, wokrjesy, zarjady, wobchody atd. poskitk wužiwaja a hdyž Serbja aktiwnje za to wabja.

Cil je dwurěčna normalita, w kotrejž stej serbsčina a němčina runohódnje w zjawnym žiwjenju prezentnej.

4.8. Interna rěčna politika w kóždej serbskej instituciji

- Hladajo na to, zo su w kóždej serbskej instituciji džen a wjace njemaćernorěčnych sobudźelaćerjow dyrbi kóžda institucija swójsku rěčnu politiku činić. Hewak hrozy strach, zo so němčina jako wobchadna rěč w tutym serbskorěčnym rumje přesadzi.
- Serbska institucija móže wažny rěčny rum tež za noworěčnikow byc. Narodna zhromadnosć móže so tak rozšěrić na rěčnu zhromadnosć: nic Serbja a Němcy (a dalše narody), ale serbsce rěčacy ludžo, aktiwnje abo znajmjeńša pasiwnje.

4.9. Facit: Rěčna agentura je trěbna

- Wšitke mjenowane dypki žadaja sej planowanje, zwoprawdženje, koordinaciju a monitoring. Hižo před 20 lětami je sej ekspert naju SMiLE-projekta prof. Leoš Šatava centralnu zamołwitu instituciju za serbskorěčnu politiku žadał. W někotrych europskich mjeńšinach je zawjedženje tajkele rěčneje agentury mjeztym přenje pozitiwne wuskutki pokazało. Tež za přichod serbsčinow je tajka agentura trěbna, kotraž džela we wuskim zwiskom z ludźimi, kotraž wšitkim serbskim akteram a jich partneram orientaciju a podpěru skići kaž tež za to wabi. Tohorunja naš SMiLE-projekt pokazuje, kak wažne wuměna z druhimi mjeńšinami je.

5. Wužadanja za přichod na zakładze džělarničkow

We wobłuku projekta smy džělarničce za młodžinu organizowali, a to pod hesłom “Kajki předstajice sej přichod serbskeje rěče?”. W Hornjej Łužicy stej Alena Paulikec a Diana Pawlikowa ju přewjedłoj a w Delnjej Łužicy Gregor Kliem a Měto Nowak. Moderatorojo su sami wobsah postajili a swojej potrebjce přiměřili. Zarjadowani pokazaštej jasne rozdžěl mjez Delnjej a Hornjej Łužicu.

W Delnjej Łužicy wotmě so džělarnička na dwěmaj dnjomaj a bě tež dobra składnosć za noworěčnikow so zetkać a zwiski mjez sobu zesylnić. Hladajo na to, zo su pobrachowace rěčne rupy najwjetši problem za serbsce rěčacych w Delnjej Łužicy, bě zarjadowanje za sebe hižo wuspěch. Wobdžělnicy – nimale wšitcy njemaćernorěčni - ze wšelakorymi kompetencami serbsčiny rěčachu cyły čas konsekwentnje serbsce a so mjez sobu při zwuraznjenju pomhachu. Ludžo su swój individualny puć k serbsčinje a swoje motiwacije předstajili. Najwažniše faktory toho běchu:

- individualny zajim za rěče a wosebje za delnjoserbsčinu
- wobdžělenje w serbskich kulturnych skupinach (hudźba, drasta, džiwadło, młodžinski rozhłosowy program Bubak)

- pytanje za zhromadnosću a přečelstwom w zwisku ze serbskej rěču
- pytanje za móžnosćemi, ze serbskorěčnym angažementom sej pjenjezy zasłužić
- róla identity za nałożowanje rěče
- róla staršich a wučerjow, jich pozbudźować a podpěrać
- wola, swoje dźěčo w delnjoserbskej rěči wotrosć dać

Nadžělali su młodzi ludžo dołhu lisćinu konkretnych idejow za zesylenje delnjoserbsčiny. Dźělarnička raznje pokaza, kak wažne je w Delnjeje Łužicy, nowe rěčne rupy za noworěčnikow tworić a swójbam při kubłanju dźěci w serbskej rěči podpěrać.

Na hornjoserbskej dźělarničce wobdźělachu so jenož maćernorěčni katolscy Serbja. Diskutowali su serbsku identitu a počahi mjez Serbami a Němcami.

- Zwěsćili su, zo je džensa hišće trěbne, so zakitować, hdyž w němskej zjawnosći serbsce rěčiš. Jenož škitany rěčny rum na katolskich wsach, we wosadze a w serbskich institucijach zmóžni samozrozumliwosć serbsce rěčeć.
- Woni začuwaja serbsku zhromadnosć jako žro a zakład za žiwu serbsčinu a jeje daledawanje.
- Přiwšëm začuwaja deficit rěčneje kompetency, indiwiduelnje a we wokolinje.
- Zaběrali su so tež z prašenjom, kak móže so serbsčina w rěčnje měšanych swójbach jako wobchadnu rěč twjerdzić, bjez toho, zo so něchtó wuzamknjeny čuje. Nazhonjenja pokazaja, zo so tónle problem mjez tym w nimale kóždej swójbje na wjetšich zetkanjach abo swjedženjach jewi.
- Woni su sebje samych prašeli, hač abo kak su někoho pozbudźili, serbsku rěč wuknyć a ju nałożować. Su zwěsćili, kak wažne to je. Tematika so tež jewi w zwisku z nowymi medijemi, zjawnym žiwjenjom a ze šulu.
- Wuwiwali su wiziju serbskeje šule, w kotrejž je zdželenje mjez maćernorěčnymi a njemaćernorěčnymi přewinjene. Wšitcy - šulerjo a wučerjo - mjez sobu konsekwentnje serbsce rěča a so zhromadna serbskorěčna šulska identita kaž tež jasny serbski profil stwori (jedna móžnosć za to je priwatna serbska šula).

Dźělarnička pokaza, zo je strategija wobchowanja rěče runje tak trěbna kaž noworěčnikow do rěčneje zhromadnosće integrować a jim přistup k “serbskemu klubej” zmóžnić.

Nadžijamy so, zo njemóžemy z našim małym slědženjom jenož diskusije w Serbach nastorčić, ale tež k polěpšenju praksy přinošować na dobro a přichod serbskeje rěčow.